

S O K F É L E .

15. Szám. Béts. Februárius 19-dikén.

1833

Emlékeztető Jegyzetek.

Februárius.

16. Febr. — 1814. Tsata Guignes térein. Victor 's Oudinot mindent elkövetnek, hogy Schwarzenberg előre nyomulását megakadályoztassák, tudván hogy Napoleon Meauxból segítségekre jő. — 1831. Chlopicki helyébe Radzivil lép.

17. Febr. — 1448. A' Németek Concordátuma mely Aschaffenburginak vagy jobban Bétsinek neveztetik helyre áll, V Miklos 's III Fridrik közt. — 1767 született Süsskind német tudós. — 1814. Napoleon ma támadólag kezd hartzólni minden ponton. Ütközet Nangis mellett. Az egyesültek hosszas ellentállás után vissza vonúlnak, Witgenstein Nugent felé, Wrede Donne-Marie felé üzve Gerardtól, ki e' napon szerez érdemet a' marsali botra való candidatióra. Victor Montereau felé fordúl. E' kedvezmények Napoleont büszke reményekkel töltik el, 's vissza veszi a' hatalmat, melyet Caulincourtnak adott (l. 5. Febr.) „Tsak azért adta, hogy az ütközetet elkerülhesse, 's a' fő várost megmenthesse; az ütközet meg van nyerve 's Paris megszabadítva.“

18. Febr. — 1546 † Luther 's a' háború kitör. — 1814. Tsata Montereaunál, hol a' Würtembergi Korona örökös vissza veri Victor megtámadását, de Gerard General megújítja a' viadalt, 's Napoleon elérkezik segéd seregével. A' Würtembergiek tsak a' legnagyobb vérontás után hagyták el a' várost. Bianchi látván hogy előbbre nyomul a' Frantzia sereg Sensbe vissza vonúl. Schwarzenberg Grof Paar által fegyver szünetet ajánl.

19. Febr. — 1660 született Hoffmann Professor, az úgy nevezett Hoffman-tseppek feltalálója. Leghíresb munkája: Medicina rationalis systematica Halae 1730—39 kötet. Austria, Porosz 's Orosz Országok, egy hirdetést botsátnak közre, melyben Lengyel Ország harmad részét kérik magoknak. — 1814. Napoleon meg nem elégszik néhány vezéreivel, hibájokért megfeddi őket. A' nagy Austriai sereg hátrál Troyes felé, a' katonák ezért kedvetlenek, 's letepik tsakóikról a' zöld ágokat.

Újabb nemzeti felébredésünkről egy két szó.

A' józan felvilágosodás akármely nemzetheli barátja, de kivált magyar, lehetetlen, hogy ne örüljön valódi Nemzetiségünk felébredésének; az abból folyó buzgó törekedésnek, 's már eddig is szépen megáldott gyümölcseinek: — a' szembetűnő előhaladásnak. *) — Meddig fog tartani ezen buzgó lelkesülés: nem láthatja el semmi halandó! — Én, mivel igen kívánom erősen hiszem is, hogy ez tartós lesz és éppen ez a' tartósság fogja a' világot eddigi hiedelméből ki venni, 's kitörlni példabeszédink sorából azon sajnos megvallást, melly szerént a' hirtelen felbuzdulás, 's ugyan tsak olly rögtön alábbhagyás *magyar szalma tűznek* kereszteltetett, a' mit egy költőnk így fejezett ki: „Lánggal kezd mindent, keveset tesz, végzeni semmit sem tud, tsak fénylik Nagyjá kitsinyje ntán.“

„Addig üssd a' vasat, míg meleg“ körmönfont jó szóllásunk. — Most van ideje, hogy, lelkes Kisfaludy Sándorunk-ként kiki áldozzék a' mivel tud. Az általa említett *gazdagság, vitézség, tudomány* közzül, ketőben éppen mostohán hagyattatván a' sors, 's még mostohábban neveltetésem által: próbát kívánok tenni magam előtt leginkább üsméretes közepszerű lelki tehetségimmel, 's a' mit egy, vagy más módon sajátom-má tettem, leírom, ha egyéb haszna nem lenne is, mint az, hogy más a' dologhoz jobban értő ált látván, mit akartam én, de talán gyengeségem miatt kivinni képes nem valék: azt nemes vetélkedésből megigazítsa, kipótolja; 's a' miben én tsak pislogó métsét tsáplálgattam, az, világító szövétneket gyújtsion.

Az Irigység nem tagadhatja meg azon nemes lelkektől, hogy bár melly úton indultak is: sikere van

*) Jegyzés. Itt nem azt az előhaladást értjük, melly szerént ma egy magyar nyelvből kettőt törekszenek teremteni!!!

törekedéseknek. — Hogy míg töreksziük tévelyeghetünk is, természetes, mert gyarló emberek vagyunk, 's könnyen megeshetik, hogy valamely tzel elérésére nem éppen a' lehető legjobb eszközökhöz nyúlunk; ha tehát bajnokink iparkodása is vehetne más, meglehet tzelünkhoz biztosabban vezető arányt, 's tsak akkor szülhetné azon következéseket, mellyeket ők most olly mértékben, mint amúgy reménylhetni, hijjába várnak: semmi rendkívüli tsuda nem fog esni. Egyik egy, másik más úton reménylenek eljuthatni a' boldogság templomához. — Kárhoztatni egyiket sem kell, mind a' ketten jót akarnak. — A' ki ellenkező véleményben van: szavát az illendőség határi közt hallassa, majd kiörlődik az Igazság, 's megválíkit kövessünk.

Ne vélje magát senki megbántottnak; de nékem úgy látszik, hogy nálunk sok jó szándék, a' *megkívántató értelmesség, ügyesség, 's egyetértés híjja miatt, nem vitethetik ki*: itt kell tehát bajunkat orvosolni. — Erre nézve a' legjobb módnak tartom, ifjaink neveltetések javítását. — Tsalatkoznék a' ki azt hinné, hogy ez által igen hosszú pórásra fog jutni elő-haladásunk. Ha szinte hosszásabb útnak látszik is ez; de annyival biztosabb jövővel ketsegtető is minden más módoknál. Ha, teszem például, 1790-ben, midőn a' magyar nemzetiség szintűgy jóforma mértékben felgerjedt, — örökké kár, hogy sebesen égvén, tsak hamar el is lobogott, — ha mondom ekkor hólts Atyáink a' helyett, hogy a' ditső Jósef által készített remek munkákat, behozott rendszabásokat megsemmisíték, — mellyek némely részinek mostanában az Országos összeírás alkalmával is jó hasznát lehetett volna venni; a' német, sőt tulajdonképpen frantzia ruhákat, mellyek már ma az egész mívelt Európa öltözetévé válván, ná-

lunk is még nagyobb divatban hozattak, széttépték: iskoláinkat magyar lábra állították volna, az, az ólta nevedett embernem nagyobb része most magyarok, 's ugyan tsak lelkes Férjfiak lehetnének, 's most — —! — még ma is találkoznak *köztünk*, kik átállván, hogy nyelvünket nem tudják: annak a' természet legszentebb törvénye szerint, országos méltóságra emeltetésit ellenzik; de ha igazságosak 's kímélve ítélők akarunk lenni: mérsékelhetjük neheztelésünket, mert ez a' dolog természetében fekszik; terhet magára senki sem vállal örömet, már pedig meglett emberre bizony teher, egy nehéz nyelvet megtanulni. Azt mondhatni, hogy e' tekintetben negyven egynehány esztendő után is ott vagyunk, hol ez előtt anynyi sok esztendővel voltunk, t. i. tsak az iskolákon kell kezdeni a' magunk rendbe hozatalát. — Ezt tették más bennünket megelőzőtt Nemzetek, és azok Mó'seik 's Profétáik is.

A' Historia bizonyosság - tétele szerint, midőn a' régiség legnagyobb constitutionális hősse, kinek még Zoroaster is annyira utánna van, midőn mondom Mó'ses, az ő népének törvényt szabott, koránt sem számolt ő a' Zsidók élő nemzetségeikre, hanem annak sarjadékára, 's azért engedte ő a' 40 esztendő's bujdosás ideje alatt a' meg lett ember-nyombelieket az arabiai pusztákon kihalni, 's még azon magas kedv teléséről is lemondott, hogy az Igéret földjén, népe közepett láthassa az ő vetésének gazdag gyümölsét. — A' Zsidóknak Mó'ses által adott alkotvány inkább a' jövő ember-nyomra volt számítva, mint a' jelenkorra. — Milly magason 's a' bálvány imáadásban és Farao szolgálatjában elmerült kornak mennyire felette állt azon férjfiú, ki már a' Nilus partján, tör'söke jövődjére tekintte, 's a' Sinai hegyről azoknak adott tör-

vényt, kik még nem is születtek! — Tsak futólag említjük meg, mint szötte be Lycurgus polgári alkotványába a' Spártai ifjúság nevelését, melly ezen alapon épülvén, minden más görög polgári szerkezeteknél tovább fennmaradt: mert arra függesztjük szemünket, ki a' földön lett megjelenése által, egy új és jobb idő alapítója, ki '3 esztendeig tartott nyilvános munkássága által új alkotványát az Isten Országának e' földön, az egész emberi nem újjászületését, eszközlé. Ő volt az, ki az erény 's tiszta igazság Országáa tágasabb kiterjesztését nem egykorúitól, hanem a' nevedő ifjúságtól várta, midőn szívében egy boldogabb Jövendő vigasztalásával így kiálta fel: *Botsássátok hozzám a' Kisdedeket, 's ne tiltsátok el őket attól, mert övék az Isten Országáa.*"

Az újabb időkben ezt látszik felfogni hús esztendő próbatevegetése után a' Bajor kormány is, midőn az úgy nevezett „Bayrische Staats-Zeitung“ tizmű ministerialis újságba iktatott kinyilatkoztatásában a' nevelésről lévén szó, ezt a' polgárosodás életfonalának *) nevezi. — Hol illy formán beszéll a' Nemzethez: „Tsak ne tsaljuk meg magunkat! Mert soha, sem a' kormány, legyen az bár a' legigazságosabb, legszabadabb lelkű, legjobb akaró; sem a' nép képviselői, ha szinte a' nemzet értelmességének minden virága 's ereje köztök fogna is lenni: nem fogják a' Constitutionális életet az ő valódiságában, sajátságában, teljességében 's jóltévőségében a' Státus közepette tartósan megalapítani, tökéletesen kiképezni, 's jövendőre megbiztosí-

*) „Die Lebensfrage der Civilisation“ — különbfélekepp próbálgatám ezen kitételt nyelvünkön kifejezni, ha nem valék elég szerentsés, 's más valaki jobbat találna, józan vélekedését tudassa - örömcst tanúlok.

tani, ha csak a' nevelés 's tanítás mibenlétének az alkotvánnyal megegyező idomítását legszentebb megfejtéseké nem teszik, 's ezt a' pallérozodásnak élet-rejtő kérdésének meg-nem-esméri. — Ki kell szabadítani az iskolákat a' közép idő nyűgéből, az Iskola Tanítók Rendét tisztelet 's betsben tartandó, ön állású Status Tisztjeivé kell tenni, éppen úgy, mint a' papi Rendet; 's a' magok rendjéből kell ezen Tisztet a' leg méltóbbnak adni; a' tanítás pénz eltöröltetésével fizetéseknek az Ország pénz-tarából kell folyni, 's ennek szintúgy mint egyéb Status költségeinek az Országos kiadások öszveségében (budget-be) kell kitevődni, a' fő és felső, úgy szinte a' közép és alsó iskolák számának az Ország öszves népességéhez kell szabva lenni. A' nevelésbeli javítást nem felülről kezdve lefelé, hanem alólról lefelé, jól felszámolt idomzatba szükség megtenni. — A' szabadság mértékét, a' különböző nevelő-intézetekhez képpes iránylag kell meghatározni. Mert tzel-iránytalan volna péld. ha az alsó iskolák javittatnának, a' felsőbbek pedig a' közép-idő ro'sdájiban maradnának; — vagy pedig megfordítva.

Hogy pedig a' Bajor kormány ezen idvességes törekedései nem csak üres hang, ígéret; arról kezeskedik maga a' kinyilatkoztatás is, melyben az mondatik: „Az iskolai Tanács tágasabb, bővebb rendelkezési mézöt nyert; és számos fő iskola tanítók', igazgatók', felvígázók' 's több a' nyilvános tanítás szükségeivel előbbi, vagy mostani helyzetjőknél fogva ismerős férjfiaknak e'hez járulások, ezen a' polgárcsodás élet-adó kérdésének sikeres kibontakoztatása aránt elég biztosságot nyújt; — továbbá az is, hogy a' Bajor kormány valóssággal olly férjfiakat hívott meg ezen munka vég-re-hajtására, kiknek nem csak német Országban de egész Európában jó hírek 's nevek van, mint Schelling

— Walther — Moll. — Mert, valamint az *Orvosi Tudomány* a' vezérlő ezereades, 's a' *bányászság* a' kintstárnok által rendbe nem hozattathatnak: úgy az iskolák elrendeltetését is csak olyanok hajthatják-végre, kik ahhoz értenek; — 's így fog belőle a' nép boldogsága következni. — Illy tzelt tűzött ki magának a' Bajor kormány! — Hála annak ezért, 's engedjék az egek, hogy a' Bajor nép ezen lassú, de biztos úton juthasson el azon boldogságra, mellyre a' népeknek törekedni illő 's szükséges.

A' mi szelid Kormányunknak sokkal más formagondjai vagynak, hogy sem ilyenekre is kiterjeszkezhetnék. — Adjunk hálát az Istennek, hogy magunkra hagyja a' jónak eszközlését. Kívánatos lenne, hogy azon jeles hazafiak, kik honnunk sorsa javításán munkálódnak, az ifjúság nevelését is illő figyelemre méltatnák. Köz a' panasz némelly ifjaink rakontzatlan viseletjek ellen. Ez iránt már érzékeny szemrehányások is tevődtek nekik a' magyar olvasó közönség előtt. — Én sem tagadom ezeknek így létét, csak hogy nekem vérezik a' szívem azon, hogy ez így van; 's a' kemény kifakadások helyett örömeosebbs olvasnám azon módok megfejtését, mint lehessen ezen valóban nagy rosszat megszüntetni, 's ebből könnyen következhető elaljasodását nemzetünknek eltávoztatni. — Uraim! Hazám vagyonszai, Tudóssai! itt a' tágas mező, ezen kell *studírozni*, mert vélekedésem szerint, míg egy más, jobb generáció nem fog nevedetni, minden törekedésünk, tartós siker nélkül fog maradni. — Ne vegyétek ezen állításomat emberkort ért hazámfiai rossz néven. Nem mondtam egyebet az igaznál. — Semmi rendkívüli történet, ha a' nagyobb rész százados vagy csak életünk kezdete óta tartó szokásinkhoz is erősen ragaszkodik, 's a' gyengébbek nem esmérven

a' jobb útat, arra térni nem akarnak, — 's vonakodnak bölts Tanáts-adóikat is követni. — Mindnyájan nem láthatjuk -át a' fogyatkozásokat, szükséges rossznak hiszünk sokat, a' minek eltávoztatása, olly kevésbe kerülne. Állításom az egész historia bizonyítja.

Ne tsak bámúljuk a' Görögöket, Rómaiakat, hogy olly igen felemelkedtek, 's mind a' tudományosságban mind a' kimívelődésben olly meszsze haladtak elő; hanem vi'sgáljuk mi volt oka boldogulásoknak; 's úgy találjuk, hogy az okos, Státus tzéljaival meg egygyező nevelés igen sokat tett arra, hogy ma is követésre méltó példákul szolgáljanak. Cicero az ország állapotja tanulását az ifjúság *carmen necessarium*-ának nevezi. Ez emelte fel őket olly magasságra. Mi a' helyett hogy példáikat józanon véve követnők, tsak nyelveknek philologiai megesmerésével gyötörgetők magunkat, 's nevendékeinken ma is azt folytatjuk; holott nekünk magyarul kell vala olly jól írni igyekeznünk, mint ők a' magok nyelveken írtak. Polgári életünket a' tudományba át vinni 's azt vizsont az életbe. Ez legtermészetesebb mód a' sikeresen elő-haladásra. Hogy az illy nevelés módnak szint olly sikeres következései lennének nálunk ma, mint akkor voltak, senki sem fog rólla kételkedni, meggondolván, hogy az emberi természet mindég ugyan az, melly vala hajdan. — Ugyan azon Isteni szikrák léteznek a' mai Magyarokban is, mint a' régi Görögökben vagy Rómaikban, tsak a' tzéla-rányos módot kell feltalálni, 's arra fordítani, hogy mint az egyes emberben, úgy a' nemzetben is szunnyadozó nemes tulajdonok kifejtegettesenek. Ifj. Nemki Demit.

R e j t e t t s z ó.

Ím egy két tagu szó, elalélsz bamar elseje nélkül.
Másodikábann a' legutólsót húzd még először
'S így mond vissza felé, munkádban hív vezetőd léssz;
Földre terít izmos fákát szaporán az egész szó. V. J.

Megfejtés a' 14. számban: Fokos.